

DISSERTATIO TERTIA

DE NOTIS DIVINITATIS QUAE IN HISTORIA CHRISTIANISMI
NASCENTIS REFULGENT.

184. Divinitas Christianismi nascentis duobus potissimum factis splendidius se prodit, nempe : 1° mundi conversione per religionis Christi miraculosam propagationem ; 2° martyribus qui vitam inter supplicia profuderunt pro sua fide servanda. Duae igitur erunt quaestiones.

QUAESTIO I^a

Utrum religio catholica divina probetur ex ejus
mirabili propagatione ?

185. Resp. Videri potest quod non.

Etenim, 1° Ut infra videbimus, contendunt Catholici doctrinam evangelicam eximia commendari excellentia, ac praesertim optime esse omnibus legitimis naturae humanae aspirationibus consentaneam. Sed, hoc posito, mirabilis ejus propagatio naturaliter explicatur, nec invocari debet tanquam novum ac speciale veritatis argumentum.

2° Praeterea, principium auctoritatis docentis, ab Ecclesia sapienter proclamatum, facili negotio debuit primum simplices fideles captivare ac detinere ; cui si addatur jucunditas per bonorum communitatem et exercitium charitatis mutuae procurata, multi naturaliter ad Catholicismum allekti sunt. Quibus vis ingens accessit ex Christianorum assertionem omnem spem salutis aliter sentientibus adimi, credentibus

autem baptizatisque, et concedi veniam peccatorum, et aeternam polliceri felicitatem.

3° Praeterea, ex una parte, divina Providentia ex eo commendatur quod vias jam a longo tempore praeparaverat institutioni religionis catholicae ; et ex alia, jactitatur hanc religionem non potuisse naturaliter propagari, quia omnia ipsi erant contraria. Sed talis argumentandi ratio involvit contradictionem.

4° Praeterea, multae assignari queunt circumstantiae valde praedicationi evangelicae favorabiles, videlicet : vanitas Polytheismi passim agnita, appetitus novae et melioris religionis, magnae alicujus renovationis expectatio, demum status mundi politicus uni domino subjectus, quo factum est ut fama longe lateque propagaretur catholicae religionis.

5° Praeterea, ingens ac celeris fuit propagatio Buddhismi, Mahumetismi, necnon Protestantismi ; neque tamen dicitur miraculosa. Ergo neque propagatio Catholicismi talis dicenda est.

186. Sed contra dico : *Religio catholica probatur divina ex sua mirabili propagatione.*

Etenim, religio catholica celerrime per universum orbem propagata fuit. Atqui illud factum explicari non potest nisi divina origine religionis sic propagatae. Ergo.

Constat major : seu factum propagationis celeritatis.

Testantur siquidem varia primitivae Ecclesiae monumenta hanc jam, exeunte saeculo primo, universum Romanum imperium invasisse. Quosdam tantum appellabimus auctores sive ecclesiasticos, sive ethnicos.

Inter auctores ecclesiasticos audiamus :

1° Sanctum Clementem, in 1^a ad Corinthios epistola dicentem : « Hisce viris (Petro et Paulo) aggregata est « multitudo ingens electorum, qui multa martyria et « tormenta sustinuerunt, nobisque præclara exempla « facti sunt. »

2° Sanctum Ignatium martyrem ad Philadelphios scribentem : « Ecclesiam Christi a terrae fine usque « ad finem dilatata esse. »

3° Sanctum Justinum qui medio saeculo secundo testatur : « Nullum esse genus hominum, sive barbarorum, sive Graecorum, sive etiam aliorum omnium, « quocumque appellantur nomine, sive in plaustris « degentium, vel domo carentium, inter quos non « fiant preces et gratiarum actiones Patri et Creatori « omnium per nomen Jesu Christi crucifixi. »

4° Sanctum Irenaeum qui in Catalogo Ecclesiarum enumerat Germaniam, Galliam, Hispaniam, Aegyptum, Lybiam eodem lumine fidei illustratas, et pari omnium concordia.

5° Tertullianum qui in Apologetico, c. 37, sic se habet : « Hesterni sumus, et vestra omnia implevimus, « urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, « castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, « forum, sola vobis relinquimus templa. » Idem luculenter exprimit adv. Judaeos, c. 7.

Inter auctores ethnicos, audiamus :

1° Tacitum (annal. l. 15, c. 44), dicentem, Neronis temporibus : « ingentem Christianorum multitudinem « inventam fuisse. »

2° Senecam, qui Christianos cum Judaeis confundens sic scribit, uti refert sanctus Augustinus (de civit. Dei lib. 6 c. 11 n. 36) : « Cum interim usque eo convaluit

« consuetudo sceleratissimae gentis, ut per omnes jam « terras recepta sit; victi victoribus leges dederunt. »

3° Plinium Juniorem, Asiae proconsulem, qui mandat ad Trajanum (lib. 10, ep. 97) : « Visa est mihi res « digna consultatione, maxime propter periclitantium « numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, « utriusque sexus etiam vocantur in periculum et « vocabuntur. Neque civitates tantum, sed vicos etiam « atque agros, christianae superstitionis contagio per- « vagata est... ; prope jam desolata templa deorum, « et solemnia diu intermissa. » Ergo constat major.

Constat minor : seu praefatum factum explicari non posse nisi divina origine Catholicismi.

Nam haec propagatio nulli causae naturali adscribi potest, sed virtuti divinae tantum.

1. *Nulli rationi naturali adscribi potest.*

Naturalis enim causa alia dari nequit, nisi quod Catholicismi praedicatores adhibuerint huic propagationi procurandae, media obstaculis superandis naturaliter proportionata. Jam vero haec prorsus deest. Ad cujus evidentiam pensanda sunt, ex una parte, obices vincendi, et, ex alia parte, media adhibita. Difficultates superandae aliae fuerunt intrinsecae, aliae extrinsecae.

1° Difficultates intrinsecae oriebantur :

a) Ex persona Christi qui proponebatur uti Deus adorandus, et qui tamen simul et natione Judaeus erat, et tanquam malefactor fuerat crucifixus. Sed nulla gens tam erat despecta ac Judaica; nullum supplicium supplicio crucis ignominiosius reputabatur.

b) Ex dogmatibus speculativis, quae erant rationi impervia et creditu maxime ardua, nempe : Trinitas,

Incarnatio, peccatum originale, Eucharistia, carnis resurrectio, etc., etc.

c) Ex parte practica religionis, quae omnibus passionibus bellum indicit; nam, ut advertit S. Augustinus (de vera Relig. c. 3 et seq.), « dicitur avaris : « nolite vobis condere thesauros de terra...; dicitur « luxuriosis : qui seminat in carne, de carne metet « corruptionem; qui seminat in spiritu, de spiritu « metet vitam aeternam; dicitur superbis : qui se « exultat, humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur; « dicitur iracundis : accepisti alapam, para alteram « maxillam; dicitur discordiosis : diligite inimicos « vestros; dicitur superstitiosis : regnum Dei intra vos « est; dicitur curiosis : nolite quaerere quae videntur « sed quae non videntur; quae enim videntur tempo-
« ralia sunt, quae autem non videntur aeterna sunt. « Postremo omnibus dicitur : nolite diligere mundum, « neque quae in mundo sunt, quoniam omne quod in « mundo est, concupiscentia carnis est, et concupi-
« scentia oculorum, et ambitio saeculi. »

2° Difficultates extrinsecae oriebantur :

a) Generatim, ex adhaesione tenaci hominum erroribus inveteratis, quos a patribus tanquam haereditatem acceperunt. Ex hac fit vel unius hominis corrupti emendationem valde operosam esse; quanto magis conversionem omnium gentium!

b) Speciatim, ex indole Judaeorum, qui ritibus Moisaicis erant addictissimi, praeconceptis imbuebantur opinionibus de temporali Messia, et quibus summopere displicere debuit, et hunc uti Deum agnoscere quem turpiter necaverant, et cum Gentilibus quos aversabantur admittere consortium.

c) Speciatim etiam, ex gentilium indole, qui artibus scientisque florentes, superbia mentis plurimum laborabant, et lugenda praesertim morum corruptione; et ideo stultitiam Crucis abhorrebant, et religionem novam, mysteriis refertam, passionibus valde contrariam, et ortam ex Judaeorum gente sibi maxime odiosa, ultra quod dici potest abhorrebant.

d) Speciatim demum, ex indole procerum et potentium, scilicet : sacerdotum gentilium, quorum auctoritas et sustentatio ab idolorum cultu pendebant; philosophorum, quorum mentes offendebantur doctrina suum captum superante et suis placitis contradicente; Romanorum denique Imperatorum, qui antiquam idololatriam cum imperii prosperitate conjunctam censebant, et sibi jus et honorem sacerdotii conservare cupiebant.

Ad praefatas autem difficultates superandas, quae nam adhibuerunt media Evangelii praecones?

1° Erant numero pauci, rudes, illitterati, et ob originem Judaicam cunctis despecti.

2° Eorum arma, non carnalia, sed spiritualia, nempe : paupertas, mansuetudo et simplicitas.

3° Argumenta quibus utebantur, non erant naturaliter animis convincendis apta. Doctrinam enim suam tam asperam dissimulare aut emollire noluerunt; sectatoribus suis nullum pro hac vita emolumentum temporale pollicebantur, sed ignominiam potius, aerumnas, et supplicia praenuntiabant.

4° Ratio agendi erga eos quos evangelizabant captationem haud sapiebat. Difficillimos quippe se in novis asseclis suscipiendis praebuerunt, eosque duris subjecerunt experimentis; disciplinam instituerunt

rigidissimam, nempe : vigiliis, austeritates, confessiones publicas, onerosas poenitentias iis etiam impositas qui, suppliciiis victi, fidem exterius tantum negaverant.

Jam vero, cuique evidentissimum est nullam dari naturalem proportionem inter hujusmodi media, et gravissimas quas modo enumeravimus difficultates. Ergo Catholicismi propagationem nulli naturali causae adscribere licet.

II. *Haec igitur propagatio divinae tantum virtuti est adjudicanda.*

Et hoc propter tria :

1° Quia Apostoli, nisi certis rationibus pro comperto habuissent se esse divinitus missos, nunquam ausi fuissent tantum opus aggredi. Agebatur enim de conversione omnium gentium, seu, de disseminandis doctrina et legibus Christi apud omnes gentes, ita ut totius generis humani mores ad normam pietatis et sanctitatis componerentur. Atqui, quod homines pauci, debiles, pauperes, illitterati, de hujusmodi opere cogitaverint, prorsus incredibile est, et multo magis impossibile quod illud exsequi intrepide et confidenter tentaverint, de sua divina missione incerti.

2° Quia conversio mundi non potuit alio motivo determinari quam certa et evidenti veritatis apprehensione ; nihil siquidem humanum ad catholicam religionem amplectendam alliciebat, sed potius omnia huic professioni repugnabant, videlicet : aut indifferentia religiosa, aut superstitionum amor, aut pro- pensio ad res terrenas et sensibiles voluptates, aut cultus erga familiam, aut nationales traditiones, aut naturalis apprehensio ignominiarum, carcerum, spo-

liationum aliorumque suppliciorum quae Christianis passim impendebant. Ergo non nisi evidentia victi jugo colla dederunt. Quanam autem via convicti fuere ? Via cunctis aperta videtur constitisse in miraculorum fulgore, et quidem miraculorum de quorum veritate tum historica, tum philosophica, tum relativa non erat dubitandi locus.

3° Quia demum Deus gratia sua supernaturaliter corda hominum et collustravit et subjugavit. Miracula equidem sufficere poterant ut inexcusabiles fierint increduli ; at, nisi simul praesto adfuisset interior et efficax Spiritus sancti motio, etiam signis praeclarissimis homines adducti non fuissent ad professionem fidei tantopere naturae corruptae onerosam. Adest itaque verum ordinis moralis miraculum divinitus in favorem Catholicismi patratum.

Sic igitur respondendum ad ea quae opponuntur n. 185.

187. *Ad 1.* Quamvis excellentia intrinseca doctrinae christianae sit argumentum efficax veritatis, per hanc tamen solam mira ejus propagatio non satis explicaretur, sive quia tale motivum ab omnibus saltem rudibus non statim clare apparet ; sive quia, hac non obstante, remanebant naturaliter insuperabiles difficultates quas supra indicavimus, et quae debuerunt impedire, quin pulchritudinem religionis passionibus tam infensae, et nondum ad praxim reductae perciperent Pagani et Judaei.

188. *Ad 2.* Nullus practice experitur practicam utilitatem principii auctoritatis docentis, necnon charitatis mutuae et communitatis bonorum jucunditatem, neque sibi peccatorum veniam aeternamque

felicitatem sperare potest, nisi prius et credat, et peccata sincere detestetur eisque vitandis allaboret, et religionis catholicae praecepta impleat. At his omnibus plurimum obstat, praeter impedimenta extrinseca jam in thesi allata, difficultas, et se subjiciendi auctoritatis docentis magisterio, et bonorum cupiditatem frenandi, et charitatis mutuae operibus se tradendi, et de peccatis poenitentiam agendi.

189. *Ad 3.* Verum est, ex una parte, Deum sua providentia causas secundas aptasse ad seminis evangelici diffusionem et germinationem; et ex altera, remansisse difficultates supra dictas. Et revera, testatur historia quanto conatu ab omnibus impugnata et debellata fuerit Apostolorum praedicatio, ita ut, absque divinae Providentiae miraculoso interventu, nunquam praevaluisset.

190. *Ad 4.* — Neque vanitas Polytheismi passim agnita, nec appetitus novae religionis, nec magnae alicujus renovationis in orbe expectatio, efficere potuerunt ut religio catholica naturaliter placeret. Status autem mundi politicus solam praedicandi, non persuadendi facilitatem praebuit; quinimo, ex hac politica unitate sequebatur majori potentia praeditos esse imperatores, ad christianos ubique terrarum vexandos.

191. *Ad 5.* Magna adest disparitas inter Catholicismum ac religiones in exemplum adductas. Illae siquidem, nec extrinsecis nec intrinsecis quas indicavimus difficultatibus erant obnoxiae, et in sui patrocinium plurima adjumenta naturaliter efficacissima adhibuerunt. Nam naturae corruptae blandiebantur, et omnis generis subsidiis affluebant, et principum

protectione, imo et armorum vi propagatae fuerunt, neque tot persecutiones passae sunt.

QUAESTIO II^a

Utrum religio catholica divina probetur ex suis martyribus?

192. *Resp.* Videri potest quod non.

Etenim, 1° Omnes religiones suos habuerunt martyres. Ergo, vel omnes sunt verae, vel martyrium nihil probat.

2° Praeterea, afferuntur in probationem potissimum martyres priorum saeculorum. Atqui non religionis causa trucidati sunt, sed quia traducebantur veluti seditiosi et pacis publicae perturbatores, aut aliis criminibus horrendis inquinati.

3° Praeterea, mors juste inflictæ nihil probat in favorem religionis. At Romani Imperatores debito politico tenebantur urgere legum civilium observantiam, et huic debito obtemperarunt exigendo, sub poena mortis, ne subditi sui Christiani fierent.

193. *Sed contra dico: Religio catholica, divina probatur ex suis martyribus.*

Ad cujus evidentiam 1° factum ipsum de quo agitur cum suis circumstantiis exponendum est, 2° ostendendum qua ratione ex hoc facto evincatur thesis.

I. Expositio facti martyrum.

1° *Martyres qui pro fide catholica passi sunt fuerunt innumeri.*

In quatuor primis saeculis innumeros fuisse constat veteribus Patribus, scriptoribus ethnicis, edictis imperatorum, martyrum actis, apologistarum libellis

supplicibus, orationibus ad martyres directis, monumentisque in eorum memoriam erectis. Nec in imperio Romano tantum, sed et apud Persas, aliosque populos idololatrias numerantur ad minus circiter decem millia millium.

2° *Martyres fuerunt omnis aetatis et conditionis.*

Id constat iisdem ac supra documentis : fuerunt, scilicet, viri et mulieres, pueri et senes, puellae delicatae, nobiles et plebei, docti et rudes, servi et liberi, principes et subditi etc..., et insuper in variis orbis terrarum regionibus.

3° *Supplicia atrocissima fuerunt.*

Ut narrant historici fide dignissimi, ad martyres cruciandos adhibuerunt persecutores quidquid crudelius imaginabantur : tauros aeneos candentes, ferreas laminas, faces, sarmenta, pectines ferreos, equuleos, forcipes, rotarum varia genera, torcularia, nervos, cruces, compedes, ungulas, plumbata, uncas, lebetes, sartagine, craticulas, dentes bestiarum, aliaque innumera quorum simplex repraesentatio nata est cuique etiam fortissimo horrorem injicere.

4° *Constantia martyrum fuit admirabilis.*

Nam, 1° fuit in omnibus invicta ; quia, quibuscumque suppliciis non obstantibus, et oblata eis libertate, si velint apostatare, fidem intrepide adusque finem confessi sunt ; 2° multi ad cruciatus properabant, et seipsos persecutoribus offerebant, magnum reputantes lucrum pro sua fide pati et mori ; 3° saepe patiebantur taciti, hilares, gratias agentes ; 4° semper manebant tranquilli, modesti, et erga iudices et tortores blandi ac benigni.

5° *Martyrum confessionem nonnunquam plurima condecorarunt miracula.*

Haec prodigia, in eorum actis relata, non fuerunt in dubium revocata ab ethnicis, qui ea potius magiae tribuebant. Sic, saepe e manibus tortorum aut suppliciorum instrumentis eripiebantur ; ferae non audebant eos attingere, sed eorum pedes lambebant ; sensus doloris auferebatur ; post acerbissimos cruciatus perfectae restituebantur sanitati ; ad eorum vocem templa et statuae deorum corruiebant ; vel, his patientibus, audiebantur concentus angelici, aut iudices repentina morte plectebantur..., etc.

6° *Saepe saepius Ethnici martyrum spectaculo conversi sunt.*

Clamabant enim adstantes : *magnus est Deus Christianorum!* et multi admiratione victi, etiam inter tortores, se Christianos profitebantur et ad martyrium accingebant. Unde praevaluit adagium : *Sanguis martyrum semen Christianorum.*

II. Argumentum ex martyrum facto deductum.

Duplex est : directum et indirectum.

I. *Argumentum directum.* Argumentum illud eruitur ex facto martyrum, quatenus miraculum includente, et hoc quidem est triplex :

1° Ratio miraculi relucet ex ipsamet intrepiditate quae naturaliter explicari nequit, videlicet : nec viribus ordinariis naturae, nec stupiditate, nec fanatismo.

a) Non viribus ordinariis naturae. Natura enim a violentis cruciatibus maxime abhorret, ut videre est quotidie in cruentis operationibus chirurgicis, licet cum omni possibili lenitate fiant.

b) Non stupiditate. Multi enim inter martyres docti et exculi fuerunt ; ipsa insuper sapientissima responsa

quibus martyres etiam pueri, rudes, feminae, iudices confundebant, satis ostendunt eos non fuisse stupidos. De caetero, unde tanta hebetudo mentis ut, optione data inter delicias et supplicia, libertatem et carcerem, vitam et mortem, discernendi fuissent incapaces, et, caeco prorsus modo, dura pro amoenis elegissent?

c) Non fanaticismo. Id probant: 1° quies et tranquillitas quam inter acerbissimos dolores prae se ferebant; 2° doctrina sanctissima quam non solum profitebantur, sed saepe etiam solidis rationibus confirmabant; 3° amor quo inimicos suos complectebantur, preces quas pro illis fundebant, aliaque beneficia quae identidem suis tortoribus praestabant.

Ergo illa intrepiditas est verum ordinis moralis miraculum; et quia nullum in eo reperitur signum diabolici interventus, sed omnia divinam pietatem spirant, et evidenter eo tendit ut religionem catholicam confirmet, concluditur divinitas Catholicismi.

2° Ratio miraculi reperitur insuper in tot Gentilium conversione ex martyrum patientium spectaculo orta. Naturaliter enim tantorum tormentorum conspectus debuisset ipsos credentes a fide christiana deterrere, et hunc finem sibi persecutores proposuerunt. Quanto minus Gentiles nondum credentes, potuerunt horum suppliciorum visu excitari ad credendum et ad similiter patiendum! Ergo reperitur in hac conversione verum miraculum, quod clare liquet esse divinum et in favorem religionis christianae.

3° Ratio demum miraculi evidenter agnoscenda est in factis stupendis supra memoratis, quibus Deus martyrum passiones quandoque illustrabat, et quae magiae aut daemone tribuere foret evidenter absonum.

II. *Argumentum indirectum* eruitur ex facto martyrum, quatenus est testimonium.

Tanta enim intrepiditas arguit martyres pro certissimo tenuisse, aliam sibi non superesse viam ab aeterna damnatione se liberandi, et aeternam acquirendi felicitatem, quam horrendissimos cruciatus mortemque acerbissimam pro fide servanda tolerare. Atqui, convictio tam immobilis et invicta tribuenda non est nisi evidendae motivorum credibilitatis. Secus, dicendum esset, vel martyres causam fidei tam acriter amplexatos fuisse sine praevio et maturo examine, vel, hoc examine praehabito, falsis aut dubiis motivis fuisse deceptos.

Primum nimis est absurdum; at posterius non minus repugnat. Non enim haec credibilitatis motiva consistebant in subtilibus et metaphysicis argumentis, sed nitebantur miraculis, seu factis obviis, splendidis, cognitu facillimis, quae, aut ipsimet martyres viderant, aut audierant ab oculatis testibus fide dignissimis, et qui testimonium suum proprio sanguine sigillaverant. Jam vero, si haec facta non fuissent vera, necessario paulisper attendenti apparuissent aut falsa aut saltem dubia; ac proinde non potuissent tantam fidem generare.

Sic igitur respondendum ad ea quae opponuntur n. 192.

194. *Ad 1.* In aliarum religionum martyribus, non reperiuntur conditiones quae martyrum christianorum constantiam condecorant, et ipsi vim probandi invictam conferunt, sive quatenus habet rationem miraculi, sive quatenus rationem habet testimonii. Non enim illi alii martyres sunt pro singulis religionibus innu-